

Забележување на трошоците и приходите на фарма и пресметка на некои основни показатели на економскиот успех на земјоделските претпријатија

Проф. Д-р Драги Димитриевски
Доц. Д-р Александра Мартиновска Стојчевска
Доц. Д-р Ана Котевска
Скопје, 2011

Водењето на сметководствена евиденција на фарма подразбира бележење на

сите

производни и финансиски податоци за активностите кои се одвиваат на фармата во текот на една производна година

2

Причини за водење евиденција на фарма

1. Анализирање на активностите на фармата
2. Следење и контрола на трошењето
3. Мерливост на добивката или загубата
4. Успешно аплицирање за кредити
5. Советодавното лице полесно може да помогне

3

Организирање и средување на евиденцијата на фарма

- Простор со основна опрема каде што ќе се собираат, распоредуваат, чуваат и средуваат сметките и документите.
- За ефикасно да се управува со финансиите на фармата, треба организирано и систематизирано да се чуваат сите релевантни документи.
- Сите членови на семејството може да учествуваат во овој процес.

4

Што треба да се чува?

- Информации за купувањето на производи и услуги (профактури, фактури, фискални сметки и сметкопотврди)
- Информации за продавањето на производи и услуги од фармата (потврди за откуп, сметки и сл.)
- Изводи од банка, даночната управа или од друга институција
- Записи на резерви/залихи, добиток, добиточна храна, денови на испаша, механизација...
- Заведување на датумот и бројот на родени и умрени грла (матично книговодство)
- Записи за користење на најмена работна сила и механизација
- Информации за добивање на поддршка, како директна помош, грантови, субвенции и сл.
- Полиси за осигурување, гаранции и пасоши за добитокот
- Документи поврзани со фармата, катастарски документи, договори за закуп и сл.
- Лични семејни документи како на пр. изводи, осигурувања, имотни листови, правни документи и сл.
- Други корисни технички и финансиски информации како на пр. различни часописи, брошури, информатори и сл.

5

Организирање и средување на евиденцијата на фарма

- Запишете го датумот на сметките, фактурите и чековите
- Собирајте ги сите сметки, фактури, исплатници, уплатници, изводи и слични документи на едно место пред да ги распоредите по датум и по намена
- Може да користите две папки, една за трошоци (тоа што сте платиле) и една за приходи (тоа што сте примиле)
- Дополнително може да ги класирате документите кои се однесуваат на инвестиционите вложувања; на дополнителните приходи од неzemјоделска дејност; на општи и правни работи
- Одвојте околу половина час во седмицата за средување на сметките
- Запишете ги информациите од сметките во соодветна книга/дневник или внесете ги во компјутер
- Организирањето и средувањето треба на прегледен начин да ви овозможи чување на сите документи за производството и трансакциите на фарма

6

Поставување на систем за средување на документите

Категорија	Назив	Поглавје
ТРГОВИЈА	Продажба	Продажба на млеко, месо, гурме, јачмен итн
	Набавки	Набавка на инпути, најмена работна сила итн
	Банки	Изводи, уплати, депозити, отплата на кредит,
ФИНАНСИИ И ПРАВНИ РАБОТИ	Осигурување	На крави, посев, механизација, објекти
	Правни документи	Имотни листови, договори за закуп
ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО	Млечни крави	Пасоши, евиденција на маститис, млеко итн
	Луцерка	Плодоред, агротехника, откоси, СП
	Пченка	Плодоред, агротехника, СП
	Јачмен	Плодоред, агротехника, СП

Термини кои се употребуваат при сметководството на фарма и утврдувањето на економскиот успех

1. Земјоделско стопанство
2. Линија на производство
3. Сметководствен период
4. Инпути и аутпути (влез и излез) на фармата
5. Варијабилни и фиксни трошоци
6. Вкупен приход
7. Бруто маржа
8. Цена на чинење
9. Нето добивка/загуба

8

Линија на производство

- Секое производство на одделен производ (пченка, јачмен, млеко...) претставува **линија на производство**
- Секоја линија на производство има различни инпути и различни аутпути
 - Некогаш аутпутот од едно производство е инпут во друго производство

9

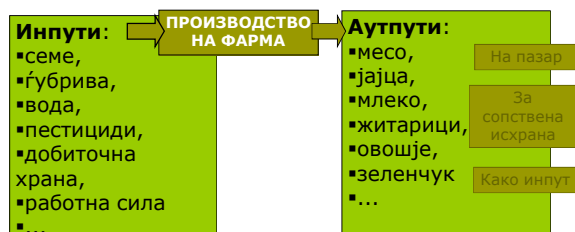
Сметководствен период

- Временски период за кој се води сметководството на фарма
 - најчесто 12 месеци
 - календарска година - од 1ви јануари до 31 декември
- За сопствените потреби фармерот може да си определи период кој најмногу одговара на карактеристиките на линиите на производство.
 - На пример, може да се води евиденција за период од 1 октомври до 30 септември следната година.
 - по произведен циклус, или пак на тромесечје.

10

Инпути и аутпути во земјоделското производство

- Инпути (влез) = средства кои се неопходни за самиот процес на производство
- Аутпути (излез) = производи кои се добиваат од производството

- Дали тракторот е инпут? **(ДА)**
- Дали автомобилот е инпут?
 - Кога се користи за работата на фармата... **(ДА)**
 - Кога се користи исклучително за приватни цели... **(НЕ)**
- Дали пченката е инпут или аутпут?
 - Кога се продава... **(АУТПУТ)**
 - Кога се користи за исхрана на добитокот на сопствената фарма... **(ИНПУТ)**
- Дали млекото произведено на фармата, а се конзумира од фамилијата на фармерот е аутпут? **(ДА)**

12

Варијабилни и фиксни трошоци

Инпутите користени на фармата се разликуваат:

- некои се користат преку цела година
- некои се користат само еднаш годишно
- некои се користат специјализирано само за производство на некои култури или за одгледување на одредени видови добиток
- некои се јавуваат општо за сите видови производства

Вкупните трошоци се поделени во две групи:
варијабилни и фиксни трошоци.

13

Варијабилни трошоци

- Под варијабилни (променливи) трошоци ги подразбираме тие што се менуваат со промената на обемот на производството.
- Варијабилните трошоци се краткорочни трошоци (вообичаено се реализираат во рок помалку од една година)
- Се јавуваат само доколку има производство (а не се јавуваат доколку ништо не се произведува)
- Варираат согласно со обемот на производството
- Лесно може да се распоредат на секоја линија на производство

Трошоци за семенски материјал, ѓубрива, заштитни средства, транспорт, најмена механизација, најмена работна сила итн.

14

Пример за пресметка на варијабилни трошоци

Производство на домати под пластеници на 0,25 ха (Струмичко)

Краварска фарма со 10 млечни крави (Битолско)

15

Фиксни трошоци

- Фиксните трошоци се долгорочни трошоци
- Вообичаено во вкупниот износ остануваат исти, независно од обемот на производство
- Не се менуваат при промена на обемот на производството (не зависат од мали промени во однос на големината на линијата на производство или интензитетот на производство)

Трошоци за амортизација, поправки на механизација, сместување на механизацијата, телефонски трошоци, постојана работна сила, плаќањата на наемнина, каматата на вложените средства и сл.

16

Пример за пресметка на фиксни трошоци

Краварска фарма со 10 млечни крави (Битолско)

17

Вкупни трошоци

	Варијабилни трошоци
+	Фиксни трошоци
=	Вкупни трошоци

Краварска фарма од Битолско:

1	Вкупно варијабилни трошоци	596.450
2	Вкупно фиксни трошоци	169.493
	Вкупни трошоци	765.943

18

Вкупен приход

- Вкупниот приход се добива кога количината реализиран производ се множи со цената на реализација (продажната цена).

$$20 \text{ (тони домати)} \cdot 12 \text{ (ден/кг)} = 240.000 \text{ ден}$$

19

Бруто маржа

$$\begin{aligned} & \text{Вкупен приход} \\ & - \text{Вкупни варијабилни трошоци} \\ & = \text{БРУТО МАРЖА} \end{aligned}$$

Производство на домати под пластеници на 0,25 ха (Струмичко)

Бр.	Приходи	Количина	Единечна цена	Вкупно (ден.)
1	Домати	20.000 кг	12	240.000
	Вкупно приходи			240.000
Бр.	Вид варијабилен трошок	Количина	Единечна цена	Вкупно (ден.)
1	Семенски материјал	60 гр	720	43200
2	КАН	100 кг	18	1.800
3	НПК губриво	2 вреќи	1.050	2.100
4	Друго губриво	30 кг	100	3.000
5	Пестициди			4.000
6	Најмена работна сила	18 дена	500	9.000
7	Вода			5.000
8	Пакување	2.000 гајби	21	42.000
	Вкупно варијабилни трошоци			110.700
	Бруто маржа (вкупно приходи – вкупно варијабилни трошоци)			129.900

Бруто маржа

- Бруто маржата е:**
 - Добар показател на ефикасноста на фармата
 - Основа за споредување на линиите на производство на една фарма
 - Корисна алатка при планирањето
- Бруто маржата НЕ е:**
 - Комплетен показател за профитот
 - Иста од година за година, поради варирањата на приносот и продажните цени
- Бруто маржата НЕ СЕКОГАШ е:**
 - Погодна за споредба на резултатите на различни фарми, поради варирањата на пресметката на варијабилните трошоци.

21

Бруто маржата во функција на менаџмент на фарма

Три најчести грешки на фармата кои може да се откријат преку премногу ниска бруто маржа на хектар или по единица производ:

- Низок принос (кај растенијата како резултат на болести, суша и сл, а во сточарството како резултат на слаба исхрана, болести и сл) или скапи инпути како на пример добиточна храна.
- Производството не е интензивно, не се користат високо приносни раси или квалитетни сорти, или пак култури кои носат поголем приход.
- Фиксните трошоци се премногу високи (труд, механизација, закупнина и друго).

22

Цена на чинење

- Цената на чинење по единица производ се добива кога трошоците ќе се поделат со бројот на произведени единици.

$$596450 \text{ денари} : 70000 \text{ литри} = 8.5 \text{ ден/литар}$$

- Цената на чинење може да се пресмета врз база на варијабилните трошоци или врз база на вкупните трошоци (полна цена на чинење).

$$765943 \text{ денари} : 70000 \text{ литри} = 10.9 \text{ ден/литар}$$

23

Нето добивка/загуба

$$\begin{aligned} & \text{Вкупен приход} \\ & - \text{Вкупни трошоци} \\ & = \text{Нето добивка / загуба} \end{aligned}$$

- Ако вредноста на аутпутите е поголема од вредноста на инпутите се остварува **добивка (профит)** од работењето.
- Ако вредноста на аутпутите е помала од вредноста на инпутите се јавува **загуба**.

24

Показатели на економскиот успех

- Економичност на производство
- Рентабилност
- Продуктивност на трудот

25

Економичност на производството

- Под поимот **економичност** се подразбира степенот на корисно дејство на трошењето на производните фактори во производниот процес.
 - Помалото трошење на производните фактори за добиениот обем на производство значи поголем степен на економичност и обратно.
 - Цел: остварување на најголем можен обем на производство со стандарден квалитет при најмали трошоци

26

Коефициент на економичност

$$K.E = \frac{ПВП}{ТП}$$

Производството е **економично** ако **$K.E > 1$** т.е вредноста на производството е поголема од направените трошоци!
*Овој коефициент ги покажува вредноста на оствареното производство на единица направени трошоци

$$K.E = \frac{ТП}{ПВП}$$

Производството е **економично** ако **$K.E < 1$** т.е износот на трошоци не ја надминува вредноста на производството!

27

Коефициент на економичност

- Коефициентот на економичност може да се пресмета и од односот помеѓу
 - цената на чинење и
 - пазарната (продажна цена)!

$$K.E = \frac{ПЦ}{ЦЧ}$$

Производството е **економично** ако **$K.E > 1$** , т.е пазарната (продажната) цена е поголема од цената на чинење!

$$K.E = \frac{ЦЧ}{ПЦ}$$

Производството е **економично** ако **$K.E < 1$** , т.е цената на чинење не е повисока од пазарната (продажна) цена!

28

Рентабилност

- Со стапката на рентабилност се утврдува:
 - степенот на економска ефективност на производството (**рентабилност на производството**).
 - степенот на ефективност на вложените средства за производство (**рентабилност на вложените средства за производство**).

29

Рентабилност

- Стапката „**рентабилност на производство**“ се добива како однос помеѓу добивката (профитот) и пазарната вредност на производството
 - Производството се смета за рентабилно само ако се остварува позитивен финансиски резултат
 - Стапката на рентабилност се нарекува и **стапка на добивка** и се изразува во **проценти**!
 - за одделни линии на производство или за целото земјоделско стопанство

$$C.P = \frac{\Pi}{ПВП} \cdot 100$$

30

Рентабилност

- Стапката „рентабилност на ангажираните средства“ се добива како однос помеѓу остварениот финансиски резултат (добивка, чист приход) и вредноста на вложените (ангажираните) постојани и обртни средства.
 - Остварена добивка на единица вложени средства
 - Се изразува во проценти!

$$C.P = \frac{Д}{BBC} \cdot 100$$

31

Продуктивност на трудот

- Под поимот „продуктивност на трудот“ се подразбира
 - Потрошокот на човечкиот труд на единица производ
- или
 - потребното количество на човечки труд за производство на единица производ.

$$П.Т = \frac{ЧДТ}{КП}$$

$$П.Т = \frac{КП}{ЧДТ}$$

32

Продуктивност на трудот

- **Бруто продуктивност на трудот** е однос на остварената вредност на производство и исплатените плати

$$П.Т(бруто) = \frac{ВП}{ИП}$$

- **Нето продуктивност на трудот** е однос на финансискиот резултат од производството и исплатените плати.

$$П.Т(нето) = \frac{ФР}{ИП}$$

33